

**MƏKTƏBƏQƏDƏR MÜƏSSİSƏLƏRDƏ TƏRBIYƏ
ÜZRƏ İŞİN MƏZMUNU**

Vaqif Kərimov,

ARTİ-nin Müəllim hazırlığı kurikulumu şöbəsinin aparıcı
elmi işçisi, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
E-mail: k.vagif@rambler.ru

açar sözlər: məktəbəqədər müəssisə, tərbiyə işi, tərbiyəçi, uşaq, valideyn, ailə, adət-ənənələr, böyüklərə hörmət, humanizm tərbiyəsi, vətənpərvərlik tərbiyəsi, ekoloji tərbiyə, canlılara qayğı, küçədə davranış qaydaları;

ключевые слова: дошкольное образование, воспитание, воспитатель, ребенок, родитель, семья, традиции, уважение к взрослым, воспитание гуманизма, патриотическое воспитание, экологическое воспитание, уход за животными, правила поведения на улице;

key words: pre-school education, upbringing, educator, child, parent, family, traditions, respect for adults, education of humanism, patriotic education, environmental education, caring for animals, rules of conduct on the street.

Məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyəvi işlərin növləri rəngarəngdir. Onlardan bir neçəsini nəzərdən keçirək. Hər şeydən əvvəl, insanın formalaşmasında mühüm rol oynayan adət və ənənələrdir.

adət və ənənələr: Təcrübə göstərir ki, milli adət-ənənələrə əməl etməyən, onu qorumayan adam həmin xalqın nümayəndəsi olmaqdan uzaqdır.

Pedaqoq və psixoloqların qarşısında uşaqların tərbiyəsi prosesində mütərəqqi adət və ənənələrin rolunu yüksək qiymətləndirmək, onları dəqiq öyrənilib ümumiləşdirmək, yaymaq vəzifəsi durur. Adət və ənənələrə milli adət-ənənələr, Vətəni müdafiə ənənələri, qarşılıqlı münasibətlərdə ənənələr, əmək ənənələri, oyun, istirahət ənənələri və s.daxildir. Onların içərisində ailə adət və ənənələri özünəməxsus yer tutur. Bu, cəmiyyətin həyatında ailənin tutduğu yerlə ifadə olunur. Ailənin inkişafı cəmiyyətdən asılıdır, lakin ilkin özək olan ailə də öz növbəsində təbii bioloji, maddi və mənəvi funksiyaları yerinə yetirir. Bununla da o, cəmiyyət üçün həm təsərrüfat və tərbiyə sahəsinə, həm də təbii insan artımı mənbəyinə çevrilir.

Uşaqlar həyata gözlərini açanda ilk dəfə ailəni görür, onun qayda-qanunlarını yerinə yetirməyə məruz qalırlar. Onların gələcək fəaliyyətləri bu təməlin necə qoyulmasından asılı olur. Ata-ananın qarşılıqlı əlaqələri, cəmiyyətə bəslədikləri münasibətlər adət-ənənələrdə ifadə olunur. Adət və ənənələr müəyyən tarixi dövrdə ailənin maddi-mənəvi tələbatından doğan, onun üzvlərinin rəğbətini qazanan, müntəzəm təkrar olunan, hamı tərəfindən qorunub saxlanan, gənc nəsə ötürülən fəaliyyət formaları, davranış qaydaları və əxlaq normalarının məcmusudur.

Ailədə adət-ənənələrin təsiri haqqında uşaqların psixi xüsusiyyətləri, şüuru, əxlaqi siması formalaşır. Yaxşı adət-ənənələri olan ailələrdə valideynlər olmayanda da hər şey öz qaydası ilə gedir. Rejim istər-istəməz saxlanır.

böyüklərə hörmət: Tarixən yaşlı insanlar təcrübəli, bilikli, ağıllı hesab olunurlar. Böyük gələrkən hörmət əlaməti olaraq ayağa qalxmaq, onunla salamlamaq, ona yer göstərmək, danışarkən sözünü kəsməmək, onun yanında yüksəkdən danışmamaq, bir iş buyurduqda “baş üstə” deyərək əməl etmək, lazım gələrsə, yeməkdən əvvəl və sonra ləyən gətirərək, böyüklərin əllərini yumalarını təmin etmək tarixi adət-ənənələrdir. Uşaqlar bilirlər ki, böyük stolun başında əyləşməli, hamıya məsləhət verməlidir. Böyüklərə hörmət ata-anaya hörmətdən başlayır. Uşaqlar ata-ana, baba-nənənin timsalında digər ağsaqqal və ağbirçəklərin də hörmətini

saxlayırlar. Onlar böyüyün hər hansı işə görə narazı qaldığını gördükdə səhvlərini düzəltməlidirlər.

humanizm tərbiyəsi: Məktəbəqədər yaşlı uşaqların şəxsiyyət kimi formalaşmalarında humanizm hissini möhkəmləndirilməsinin əhəmiyyəti böyükdür. Humanizm yaşından, qohumluq dərəcəsiindən, qonşu, dost olub-olmamasından, ondan xeyir görüb-görməməsiindən asılı olmayaraq insanlara xeyirxahlıq, qarşılıqlı hörmət, qayğıkeşlik göstərmək, insafli, hər bir halda rəhmlı olmaq deməkdir. Uşaqlara humanizm hissələrinin aşılmasında onların fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması çox vacibdir. Humanist hissələrə malik insanlar həyat hadisələrinə münasibətdə həssas olurlar. Ailədə, məktəbəqədər müəssisələrdə elə mühit yaradılmalıdır ki, uşaq yaxşını pisdən seçə bilsin. Tərbiyəçi uşaqları səbrlə, diqqətlə, hərtərəfli öyrənməlidir. Bunun üçün o, valideynlərlə sıx əlaqə saxlamalı, uşağın ailədə kimə necə münasibət bəslədiyini bilməlidir. Uşaqlar yoldaşlarına, digər insanlara humanist hissələr bəsləməklə yanaşı, onların qayğılarına qalmağı bacarmalıdırlar.

Tərbiyəçinin humanizmi uşaqlara da sirayət edir. O, uşaqlara xeyirxahlıq, nəciblik, humanizm hissələri aşılaraq kiçikhəcmli bədii əsərlər oxumalı, onların maraqlı filmləri izləmələrini, musiqi əsərlərini dinləmələrini təmin etməli, bəyəndikləri qəhrəmanlara bənzəmələri, həmin şəxsləri təqlid etmələri qayğısına qalmalıdır. O, uşaqlarla birlikdə tez-tez qocalara, xəstələrə, şəhid ailələrinə baş çəkməli, bununla da humanizm hissələrini gücləndirməlidirlər.

Bədii əsərlərin təsiri ilə əsəbilik, xəstəlik, yuxunun pozulması onların xasiyyətlərinin dəyişməsinə səbəb olur. Belə uşaqlarda hörmət, qayğıkeşlik, xeyirxahlıq hissələri arxa plana keçir.

Tərbiyə prosesində körpələrə qayğı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ailədə bu sahədə iş, əsasən, normal təşkil olunur. Məktəbəqədər müəssisələrdə isə onlara qayğı, təbii olaraq, tərbiyəçilərin üzərinə düşür. Tərbiyəçi hər bir uşağa öz övladı kimi yanaşmalıdır.

Uşaqların ailə tərbiyəsinə etnopsixoloji amillər güclü təsir göstərir. Bu məqsədlə ilk növbədə ailədə normal psixoloji mühit yaradılmalıdır. Ər-arvad, valideyn-uşaq münasibətlərinin pozulması ailənin psixoloji iqliminə mənfi təsir göstərir. Ailədə məişət birliyi olmalıdır. Ailə adət-ənənələri, dini inanc və əqidələr, yaşayış şəraiti, daxili münasibətlər və s. bunu təmin edir. Valideyn-övlad münasibətlərindəki psixoloji iqlim onun strukturundan, qohumlara münasibətin xarakterindən asılıdır. Valideynlər ömürlərini övladlarının xoşbəxtliyi naminə qurban verməyə hazır olurlar. Görəsən, məktəbəqədər yaşlı uşaqların hamısı bunu hiss edirlərmi? Müşahidələr göstərir ki, uşaqların bir çoxu valideynlərin qayğılarını, demək olar ki, hiss etmirlər. Bəziləri isə belə başa düşürlər ki, bu, valideynlərin borcudur. Onlar valideynlərdən daha böyük şeylər iddia edir, qayğı gözləyirlər.

Məktəbə getməyə hazırlaşan uşaqlarda bir qədər qeyri-müəyyənlik özünü göstərir. Bəzən onların valideynlərin hərəkətlərindən razı qalmaları hiss olunmur. Halbuki, onlar bu xidməti yüksək qiymətləndirməli, valideynlərinə xoş münasibət göstərməlidirlər. Onlar da övladlıq borcunu şərafətlə yerinə yetirmək istədiklərini bürüzə verməlidirlər. Belə münasibət hər iki tərəfin səadət və xoşbəxtliyindən, qəlb rahatlığından xəbər verir.

Anlaşılmazlıq üzündən kəskinləşən valideyn-övlad münasibətləri ailə üzvlərinə, qohumlara, dostlara ciddi təsir göstərir. Bəzən uşağın bacı və qardaşları, dostları ilə münaqişəyə girişməsi valideynləri çıxılmaz vəziyyətdə qoyur. Onlar hansı tərəfə üstünlük verəcəkləri haqqında nəticəyə gələ bilmirlər. Bu isə müsbət psixoloji iqlimə, sağlam duruma ciddi təsir göstərir. Bunların nəzərə alınmaması uşaqların fəaliyyətinə, inkişafına mənfi təsir göstərir. Məktəbdə oxuyarkən bəzi uşaqların ailədən çıxıb getmələri, az da olsa, intihar halları baş verir. Ona görə də müsbət psixoloji iqlim ailə üçün həyati əhəmiyyətə malikdir. Əlverişli psixoloji iqlim xoş güzəran, mənalı ömür, sağlamlıq deməkdir.

Valideyn-övlad münasibətlərində müsbət və mənfi emosional çalarlar ilk növbədə bilavasitə ana ilə bağlıdır. O, insani münasibətləri daha yaxşı başa düşür, məharətlə yerinə yetirir. Vali-

deyn-övlad münasibətlərində yaradıcılıq mexanizminin təmin edilməsi körpələrə müsbət təsir göstərir. Onların yaradıcılıq fəaliyyətinə qoşulmaları neqativ cəhətləri unutmalarına, stress hallardan uzaqlaşmalarına, müsbət nəticələri gördükdə rahat nəfəs almalarına şərait yaradır.

Hazırda valideyn–uşaq, tərbiyəçi–uşaq münasibətləri o qədər də ürəkaçan deyil. 5–6 yaşlı uşaqlar daha çox müstəqillik istəyir, tərbiyəçilər isə bunu intizamın pozulması mənbəyi hesab edirlər. Ünsiyyət prosesində bərabərlik yoxdur. Tərbiyəçi adət-ənənələrimizlə əlaqədar uşağa ifrat qəyyumluğu, onların böyüklər qarşısında qeyd-şərtsiz itaətkarlığını mənfi hal kimi qəbul edirsə, sərbəstliyə geniş yer verməlidir.

Vətənpərvərlik tərbiyəsi. Valideynlər özləri də hiss etmədən vətənpərvərlik hissini uşağa 2–3 yaşından aşılmalı olurlar. Vətən uşağın doğulduğu, ana laylasını eşitdiyi yerdən başlayır. Uşaqlar vətəni tədricən tanıyır, çox sevirlər. Beləliklə, vətənpərvərlik hissini tərbiyəsi vətəndaş yetişdirməyə xidmət edir. Uşaqlarda doğma Vətənə məhəbbət, sədaqət, milli adət-ənənələrə hörmət tərbiyə olunmalıdır. “Torpaq, uğrunda ölən varsa, vətəndir!” fikri onlara başa salınmalıdır.

Kiçikyaşlı uşaqları gəzintiyə apararkən onlara yaşadıkları yerdə təbiətin gözəlliklərini görmək, başa düşmək, qorumaq öyrədilməlidir. Uşaqlar ətrafdakı insanları müşahidə edir, onlara oxşamağa çalışırlar. Ona görə də valideynlər, tərbiyəçilər öz davranışları, əməlləri ilə uşaqlara nümunə olmalıdırlar. Roma filosofu Seneka demişdir: “Nəsihətlərlə tərbiyə çətin, nümunələrlə tərbiyə asandır”. Bu məqsədlə sərgilərin təşkili vacibdir. Sərgilərdə fotolar, illüstrasiyalarla yanaşı, milli geyimlər, qədim qablar, sənət əsərləri nümayiş etdirilməlidir. Onlar ölkəmizin təbii sərvətləri (neft, qaz, qızıl, dəmir mədənləri, müalicəvi suları, taxıl, ipək istehsalı, meyvə bağları və s.) haqqında məlumatlarla tanış olmalıdırlar.

Uşaqların Vətənin müdafiəsi, onu qoruyan müxtəlif ordu hissələri (sərhədçilər, təyyarəçilər, dənizçilər və b.) haqqında təsəvvürləri olmalıdır. Onlar vətəni müdafiə etmək, yeri gəldikdə canlarından keçməyə hazır olmaq ruhunda tərbiyə edilməlidirlər.

Uşaqlarda Vətənə məhəbbət tərbiyə edərkən onlara ilkin komponentləri mənimsətmək lazımdır. Onlar hələ 5–6 yaşında Vətənimizin bir hissəsinin – Qarabağın ermənilər tərəfindən vəhşicəsinə zəbt olunduğunu bilməli, cəbhədə milli qəhrəmanlarımızın şücaəti, həmçinin dünya şöhrətli azərbaycanlı elm xadimlərinin, fəaliyyəti ilə tanış olmalıdırlar.

Vətənpərvərlik çox böyük təsir gücünə malik bir hiss kimi dövlətimizə sədaqətdə, onun güclənməsi, inkişafı və müdafiəsi yolunda canından keçməyə hazır olmaqda özünü göstərir. Valideyn, tərbiyəçi gələcək nəsli tərbiyə edərkən uşaqlara vətənpərvərlik hissini aşılanmasına xüsusi diqqət yetirməlidirlər.

Müşahidələr göstərir ki, gənc nəsli Vətənpərvərlik tərbiyəsinə tərbiyəçilər görkəmli şəxsiyyətlərin həyat və fəaliyyətinə əsaslanmalıdırlar. Ulu öndərimiz 1996-cı il, fevral ayının 2-də Müstəqil Azərbaycan Respublikası gənclərinin birinci forumundakı nitqində demişdir: “Hər bir Azərbaycan gənci öz həyat yolunu müstəqil Azərbaycan Respublikasının gələcək yolu kimi qəbul etməli və öz həyatını qurarkən, özünü həyatda fəaliyyətə hazırlayarkən, fəaliyyətə başlayıb, onu davam etdirərkən özü haqqında düşünməlidir, ancaq hər şeydən çox, hər şeydən artıq müstəqil Azərbaycanın bu günü, gələcəyi haqqında düşünməlidir”. Daha sonra o demişdir: “Vətənpərvərlik böyük bir məfhumdur. Onun bir çox komponentləri vardır. Bu komponentlər sırasına Vətəni sevmək, Vətənə sadıq olmaq, torpağa bağlı olmaq, milli dəyərləri yaxşı bilmək, dilimizi yaxşı bilmək, mədəni irsi qiymətləndirmək və qoruyub saxlamaq, orduda xidmət etmək və s. daxildir. Bu komponentlər içərisində Vətəni sevmək, Vətən torpağına bağlı olmaq mühüm yer tutur”.

oyun: Vətənpərvərlik tərbiyəsinə məktəbəqədər yaşlı uşaqların əsas fəaliyyət növü olan oyun mühüm əhəmiyyətə malik olmaqla, onlarda nəcib əxlaqi sifətlər, yüksək mənəvi keyfiyyətlər tərbiyə edir.

A.S.Makarenko demişdir: “Uşaq oyunda necədirsə, böyüyəndən sonra işində də bir çox cəhətdən elə olacaqdır”. Professor Y.Talıbov yazmışdır ki, oyunsuz uşaq həyatı yoxdur. Oyun uşaqları maneələri dəf etməyə alışdırır, onlara mübarizlik, qorxmazlıq kimi əxlaqi keyfiyyətlər aşılıyır. Bu, onlarda gələcəkdə doğma Azərbaycanı yadellilərdən qorumaq, Vətənin mənafeyini öz mənafeyindən üstün tutmaq kimi hisslər tərbiyə edir.

Uşaqlar hərbi oyunları, oyuncaqları çox sevirlər. Hərbi oyuncaqlar olmadıqda onlar taxtadan, dəmirdən tüfəngə, tapançaya oxşar oyuncaqlar düzəldib “döyüşlər” keçirirlər. 5–6 yaşlı uşaqları elə oyunlara cəlb etmək lazımdır ki, onlarda Vətənə məhəbbət hissi tərbiyə edə bilsin. Bu baxımdan “Bayrağa kim tez çatar?” oyunu çox maraqlıdır. Bu prosesdə uşaqlar tərbiyəçinin köməyi ilə öyrənilər ki, bayraq dövlətimizin rəmzidir və müqəddəsdir. Onlar qaçaraq bayrağa tez çatmaq, onu qorumaq istəyirlər ki, o, “düşmən” əlinə keçməsin. “Sərhədçilər və casuslar” oyunu da uşaqlarda maraq doğurur. “Sərhədçilər” sərhəd qərargahı düzəldib, oyuncaq tüfəng və avtomatlarla onu qoruyurlar. Onlar bilirlər ki, sərhəd xəttində işıq yanbsa, deməli, “sərhədpozanlar” məftilə toxunmuşlar, hənirti eşidilsə, deməli “casuslar” təxribat aparmaq üçün “sərhədi” keçməyə çalışırlar. Onları tutan “sərhədçi” uşaqların “hərbi rütbələri” yüksəldilir.

Uşaqlar “Kəşfiyyatçılar”, “Sərhədçilər”, “Səngərdə”, “Hücum”, “Müharibə” oyunları prosesində çox şey öyrənilər. Bu prosesdə onlarda Vətənə sədaqət, əsgəri borc haqqında təsəvvürlər zənginləşir, başa düşürlər ki, Vətəni qorumaq üçün idmanla məşğul olmaq lazımdır. Onlara məlum olur ki, sülhün keşiyində durmaq, Vətənin müdafiəsi ancaq sağlam, güclü, çətinliklərdən qorxmayanların işidir.

Hərbi formaların şəkillərinin təqdimatı, onların kimə məxsus olmasını müəyyənləşdirmək uşaqların məlumatını artırır. Onlar hansı paltarın əsgərə, komandirə, dənizçiyə, təyyarəçiyə aid olduğunu deyir, fəaliyyətlərini öyrənilər.

ekoloji tərbiyə: Yer üzündə ekoloji tarazlığın təmin edilməsi müasir dövrün ən aktual problemlərindəndir. Təbii sərvətlərdən istifadə insanların mənafeyini güdməklə yanaşı, tarazlığın gözlənilməsini də təmin etməlidir. Təbiətə düzgün münasibət erkən yaşlardan tərbiyə olunmalıdır. Uşağın təbiətlə ünsiyyətdə olması onun həyatına emosional rəng verir. Bu prosesdə uşaq özünü, başqalarını daha yaxşı dərk edir. Uşaqda canlılara mərhəmətlə yanaşmaq, onların qayğısına qalmaq arzusu yaranır.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların ekoloji tərbiyəsində onların yaş xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır. 5–6 yaşlı uşaqlar ekoloji tərbiyə haqqında müəyyən təsəvvürlərə malik olmalı, təbiətdə baş verən hadisələr arasında səbəb-nəticə əlaqələrini aşkar edə bilməlidirlər.

Ekoloji tərbiyə ilk növbədə uşaqların canlı və cansız təbiət haqqında biliklərə yiyələnmələrini tələb edir. Tərbiyəçi bu sahədə zəngin, dəqiq biliklərə nail olmalı, ekoloji tərbiyə üzrə işi düzgün qurmalıdır.

Məktəbəqədər müəssisələrdə ekoloji tərbiyəni başqa məşğələlərlə inteqrasiya prosesində, müşahidələr, ekskursiyalar, əmək fəaliyyəti, didaktik, süjetli-rollu oyunlar təşkil olunarkən, bədii ədəbiyyat nümunələri oxunarkən, televiziya verilişlərinə və videofilmlərə baxış, müstəqil fəaliyyət zamanı həyata keçirmək mümkündür.

Qruplarda canlı təbiət guşələri yaradılmalı, orada müxtəlif heyvanlar, akvariumlarda balıqlar saxlanılmalıdır. Uşaqlar onları qorumağa, bəsləməyə cəlb olunmalıdırlar.

Məktəbəqədər müəssisələrdə təbiət otağı da yaradılmalıdır. Otaqda canlı və cansız təbiətə aid nümunələr, onlara qulluğa aid əşyalar olmalıdır. Qrup otağındakı təbiət guşəsi, bağçanın sahəsindəki ağaclar, güllük, dərman bitkiləri əkilmiş ləklər ekoloji tərbiyə üzrə inkişafetdirici mühit ola bilər.

Uşaqlara düzgün məlumatın verilməsi üçün müvafiq qurumlardan, mərkəzlərdən ekoloqlar dəvət etmək məsləhət görülür. Onlar uşaqlarla maraqlı müşahidələr, əyləncələr, ekoloji təcrübələr təşkil edirlər.

Uşaqlarda təbiətdən səmərəli istifadə mədəniyyəti formalaşdırmaq üçün “İçməli su”, “Faydalı tərəvəzlər”, “Evimizdə enerji” mövzularında məşğələlər keçirmək məqsəduyğundur. Uşaqlar su, qum, gil, torpaq kimi təbii materialların, havanın yaşadıkları mühitin komponentləri olduğunu bilməlidirlər. Tərbiyəçi bununla kifayətlənməməli, ətraf mühitə gəzintilər, ekskursiyalar da təşkil etməlidir. O, tibb işçiləri ilə birgə uşaqların orqanizmlərinin möhkəmləndirilməsi tədbirlərini həyata keçirməli, təbiətlə bağlı oyunlar təşkil etməlidir. Bütün bunlarla əlaqədar valideynlər əsaslı şəkildə maarifləndirilməlidirlər.

canlılar aləminə qayğı tərbiyəsi: Canlılar aləminin ən zəkali, yetkin nümayəndəsi insandır. Həyat təcrübəsi göstərir ki, təbiətin özünəməxsus ümumi xüsusiyyətləri var və insanlar onu qorunmalıdırlar.

Bitkilər istisna olmaqla, bütün canlılar ümumi həyat tərzinə malikdir. Canlılar ilk növbədə öz canlarını, varlıqlarını müdafiə edirlər. Uşaqlar öz həyat tərzlərinə münasib şərait tapmağa, ona uyğun yaşamağa çalışırlar. Canlıların hamısı təbiət hadisələrindən mühafizə olunurlar.

Yağış, qar, dolu, güclü külək, qızmar günəş, bir sözlə – isti və soyuq canlılara ciddi təsir göstərir. Ona görə də onlar bu hadisələrdən qorunurlar.

Canlıların hamısı özlərindən güclü canlılardan qorunurlar. Bəzən kiçik bir canlı böyüklər üçün təhlükə mənbəyi olur, amma onlar da qorunurlar. Belə bir xüsusiyyət əqlin, düşüncənin yalnız insana deyil, canlılara da aid olduğunu göstərir.

Yalnız minik üçün istifadə olunan, ətindən, yunundan, yumurtasından istifadə edilən canlıları deyil, zərərli heyvanları da qorumağın vacibliyi uşaqlara çatdırılmalıdır. Onlar bilməlidirlər ki, pələngi, aslanı, canavarı, tülkünü də məhv etmək olmaz. Bunu bilmək uşaqlarda canlılara məhəbbət hissi tərbiyə edir. Ev heyvanlarına (at, eşşək, öküz, camış, dəvə, it, pişik və s.) qayğı ilə yanaşmaq, onları yemləmək, məhv olmalarına yol verməmək, xüsusi damlarda, qəfəslərdə, hovuzlarda, akvariumlarda saxlamaq, qorumaq uşaqlara ibrət dərslidir. Yaşlıların etdiklərini onlar da yerinə yetirirlər.

Uşaqlar bilməlidirlər ki, canlılar da insan kimi öz övladlarını qoruyur, onların inkişafı qayğısına qalır. Bütün bunlarla yanaşı, uşaqlar bəzi canlıların (bəzi quşlar, kirpi və s.) zərərli həşəratları məhv etməklə insanlara xeyir verdiklərini öyrəndikdə onlarda heyvanlara məhəbbət hissi daha da güclənir. Əgər uşaqlarda heyvanlara düzgün münasibət tərbiyə edilərsə, şübhəsiz, insanlara da normal münasibət tərbiyə olunur.

Uşaqlar öyrənirlər ki, ekoloji cəhətdən təmiz məhsullar sağlam həyat tərzini təmin edir. Bütün bunlar uşaqlarda təbiəti çirkləndirməmək, ağaclar, bitkilər olan yerdə ocaq yandırmaq, onları sındırmamaq, gülləri, çiçəkləri məhv etməmək və s. xüsusiyyətlər tərbiyə edir.

küçədə davranış qaydaları: Kiçikyaşlılara küçədə davranış qaydaları da öyrədilməlidir. Bu prosesdə bir sıra tərbiyəvi məqamlar diqqəti cəlb edir. Küçədə davranış qaydalarına əməl etmək həmişə insana lazım olacaqdır. Kiçikyaşlı uşaqlar küçəyə tək buraxılmamalı, daim nəzarət altında olmalıdırlar. Xüsusilə şəhərlərdə valideynlər, yaşlılar, tərbiyəçilər onlara yol hərəkəti qaydaları haqqında məlumat verməlidirlər. Uşaq yolu keçərkən əlində yük, oyuncaq olmamalıdır. Oyuncaq əldən düşsə və uşaq onun ardınca qaça bilər. Onlar həmişə yolun hərəkət hissəsini, səki, dayanacağı fərqləndirməli, piyada keçidinin necə rəngləndiyini, küçəni yalnız yaşıl işıq yananda keçməyin mümkün olduğunu bilməlidirlər. Yolu müstəqil keçməli olmasalar belə, bilməlidirlər ki, qırmızı işıq gözləməyə, sarı işıq keçməyə hazırlaşmağa, yaşıl işıq küçənin o biri tərəfinə keçməyə istiqamətləndirir.

Uşaqlar piyada keçidlərindən, dayanacaqlardan istifadə, orada dayanıb gözləmə, avtobusa minib-düşmə qaydalarını bilməlidirlər.

Uşaqların büstlər, heykəllər, maraqlı obyektlər qarşısında çox dayanmalarına, parkdakı çiçəkləri dərmələrinə, büstlərə, sərgilərə əl dəymələrinə yol verilməməlidir. Mağazaya girərkən